

Kitap Değerlendirmesi / Book Review

Son Peygamber Hz. Muhammed

Eyup Baş

Ankara: Grafiker, 2020, 242 sayfa

Prof. Dr. Eyup Baş'ın *Son Peygamber Hz. Muhammed* isimli yeni eseri 2020 yılında Ankara'da basılmıştır. Eser, önsöz ve dört ana bölümden oluşmaktadır. Yazar eserin önsözünde Hz. Muhammed'in hayatının İslam alemi kadar Müslüman olmayan toplumların da ilgisini çekmesinden hareketle, ele almış olduğu konunun önemi üzerinde durmaktadır. Akademik hayatında birçok farklı konuda araştırmalar yapmasına rağmen siyer-i nebî yazıcılığında varolma isteği ve düşüncesini belirten yazar, siyer yazıcılığında gördüğu bazı eksiklikleri gidermek amacıyla eserini kaleme aldığını belirtmektedir. Yazar okuduğu ve istifade ettiği siyerlerde anlatımın akışında karşılaşılan sorunlar, kronolojik kopukluk, adeta hayatın akışını durduran bazı gelişmelere yer verilmesi vb. bazı konularda tespit ettiği eksikliklerin tamamlanması amacıyla eserinde Hz. Muhammed'i anlatımın tam merkezine koymaya, mevcut ortam ile Hz. Muhammed'in hayatı arasında ilgi kurularak eşgüdümlü bir anlatıma, toplumun farklı kesimleriyle ilişkilere (Müşriklerle, Yahudilerle, Hristiyanlarla) müstakil başlıklar altında değil kronolojik akış içerisinde yer vermeye, ihtilaflı bilgilere gerekmedikçe yer vermemeye, az ve öz yazmaya özen gösterdiğini ifade etmektedir. Yine özellikle Medine yıllarının siyasi-askerî mücadelelerle sınırlandırılmayacağı, bu sebeple geçen yılların siyasi-askerî görünümünün yanında Hz. Peygamber'in özel hayatını kuşatan her bir unsurun yer, mekân, zaman bilgileri ve gelişmelerdeki neden-sonuç ilişkileri göz ardı edilmeden anlatılmaya çalışıldığı ayrıca vurgulanmaktadır. Tüm bunları yapmaya çalışırken temel kaynaklardaki verilere bağlı kronoloji belirsizliği gibi karşılaştığı bazı zorluklara da değinen yazar, Hz. Muhammed'in hayatını doğru anlama ve anlatma idealine işaret ederek önsözü tamamlamaktadır (s. 5-6).

Eserin birinci bölümünde *Mekke Yılları* başlığı altında Hz. Peygamber'in doğumu, ailesi ve çocukluğu, Mekke şehri ve Arap yarımadasındaki yeri, anne ve babasının vefatıyla amcası Ebû Talib'in himayesine girmesi, gençlik yılları

ve ticaretle meşguliyeti, evliliği, peygamberliğinden önceki sosyal ve siyasi ortam, Allah tarafından elçi seçilmesi ve ilk vahiy, Hz. Peygamber'e ilk inananlar, İslam çağrısını açıktan tebliğ: destekler ve karşı koymalar, Habeşistan'a ilk göç, amcası Hamza'nın Müslüman oluşu, Hz. Ömer'in Müslüman oluşu ve İslam'ın güç kazanması, Hz. Peygamber'in kabilesine karşı baskı ve boykot, Ebu Talip ve Hz. Hatice'nin vefatı ve Sevde bint Zem'a ile evliliği, korunmasızlık ve güvenilir bir yurt arayışı: Taif yolculuğu, Yesrip (Medine) ile ilk temas, İsrâ ve Mi'rac, Akabe görüşmeleri ve Hz. Muhammed'in ve Müslümanların Yesrib'e hicreti ele alınmaktadır. Burada tablolar halinde Hz. Muhammed'in soy ağacına, Kuzey Arabistan, Hicaz ve Güney Arabistan'da varolan devletlere, Mekke'de bulunan kabilelerin görev dağılımına, Arap toplumundaki sosyal sınıflara, Arapların kullandığı Ay (Kamerî) Takvimi'nde bulunan aylara yer verilmiştir. Yine bu bölümde Arap Yarımadası'nın siyasi görünümünü, Kabe'nin genel görünümünü, Hakem olayının temsili minyatürünü, Kabe'nin krokisini, hurma bahçelerini, Arap Yarımadası'ndaki ticaret yollarını, kervanları, Zülmecâz panayırının kurulduğu yeri, Dört büyük putu, Arap Yarımadası'nda bulunan kabileleri, Hira Mağarası'nı, Habeşistan hicretini, Habeşistan Neçâşisi Ashame'nin huzurunda meydana gelen tartışmayı, Hicretten önceki Medine'de bulunan kabileleri ve önemli mevkileri, Medine'ye hicreti ve hicretin güzergahını temsil eden görseller bulunmaktadır. Ayrıca Harem, Hanif, Hilfû'l-Fudûl, Ficar, Eyyâmü'l-Arab, Asabiyyet, Mesâlibü'l-Arab, Âmü'l-Hüzn ve Fetretü'l-Vahiy gibi kavramlar kısaca tanımlanarak o dönemde ne ifade ettiği üzerinde durulmaktadır (s. 10-73).

Söz konusu bölümde yazar, öncelikle Hz. Peygamber'in annesi, babası ve dedesinin kim olduğu ve hangi kabileye mensup olduklarından bahsederek söze başlamaktadır. Hz. Peygamber'in dedesi Abdülmuttalib'in, Kureyş'in lideri konumunda olduğundan söz eden yazar daha sonra Kureyş kabilesinden ve toplumdaki konumundan söz etmektedir. Kureyş kabilesinden sonra Mekke ve o dönemdeki önemi üzerinde durulmakta, Mekke'nin dinî ve ekonomik merkez olduğundan, Mekke'ye ilk putun geliş hikayesinden, Hz. Peygamber'in daha doğmadan babasının vefat etmesi ve annesi tarafından sütanneye verilmesinden ve sütannesinin Hz. Muhammed'i annesine teslim ettikten kısa bir süre sonra vefat edişinden bahsedilmektedir. Annesinin vefatından sonra Abdülmuttalib'e verilmesi ve onunla ilişkileri samimi bir dille anlatılmaktadır. *"Ona sofrasında yer verdi, beslenmesini gözetti; gözünden ayırmamaya özen gösterdi"* gibi ifadelerle anlatılan bu ilişkinin Abdülmuttalib'in vefatıyla sona erdiğinden ve Hz. Peygamber'in Ebû Talib'in himayesine girdiğinden söz eden yazar, sosyal şartlarla Hz. Peygamber'in hayatını birleştirerek olayların arka planına yer vermektedir. Bu bağlamda *"Zamanın şartları gereği her çocuk elinden ne geliyorsa ailesi için onu yapardı."* diyerek Hz. Muhammed'in çobanlık yapmasının, hayatın akışı içerisinde o dönemdeki her çocuk için günlük bir iş olduğuna dikkat çekilmektedir. Ayrıca

çobanlık yapması başta olmak üzere Ficâr savaşına ve Hilfü'l-Fudûl'a katılımının ondaki sorumluluk bilincini geliştirdiğine dikkat çekilerek bazı analizler de yapılmaktadır. Yaptığı ticari seyahatler sayesinde bir taraftan ticaret hayatını öğrendiğinden, diğer taraftan çok çeşitli insanla yakınlık kurarak onların dil ve lehçelerini, dinî, siyasi ve sosyal durumlarını öğrenme fırsatı bulduğundan söz edilmektedir (s. 10-17). Böylece sosyal çevrenin insan üzerindeki etkisine dikkat çeken yazar, Hz. Muhammed'in çocukluk ve gençlik yıllarında yaşadığı bu tecrübelerin onun karakteri üzerindeki etkisine işaret etmektedir.

Bu bölümde dikkate değer diğer bir husus da Hz. Peygamber'in Mekke'deki sosyal konumuyla ilgilidir. Yazar burada Hz. Muhammed'in Kâbe ziyaretlerini tevhid inancına göre yaptığını değinmektedir. Peygamberliğinden önceki yaşamını anlatırken siyasi gücün Doğu Roma/Bizans İmparatorluğu (395-1453) ve Sasani İmparatorluğu (226-651) arasında paylaşıldığı, Kuzey Arabistan'da güneyden göç eden Araplar tarafından kurulan ve her ikisi de Hristiyan olan Gassaniler (200-636) ve Hireliler'in (200-633) bulunduğu üzerinde durulmakta, Hicaz bölgesinde ise belli bir siyasi yapının olmadığı belirtilmektedir. Hz. Peygamber'in yetiştiği dönemde Hicaz bölgesinde siyasi hayatı şekillendiren ve etkileyen hususun Arap toplumundaki iki farklı yaşam tarzı olan bedevilik (göçebe) ve hadarilik (yerleşik) olduğuna işaret eden yazar, bu basit siyasi teşkilatta otoritenin şeyh, reis, emir, rab, seyyid gibi isimlerle anılan kabile reisinde toplandığını söylemektedir. Daha sonra sözü sosyal yapıda önemli yer tutan panayırlara getiren yazar, panayırların ekonomik hayatı canlandığı gibi Araplara çeşitli kabile ve milletlerin örf ve adetlerini, sosyal yapılarını öğrenme imkânı sunduğuna değinmektedir. Yine Arapların sosyal hayatta ticaret yapmak, evlenmek, nesebi şüpheli olan bir çocuğun babasını belirlemek gibi işlerde fal oklarına başvurduklarından, Arap Yarımadası'ndaki yerleşik dini inancın putperestlik olduğundan ve Arap Yarımadası'nda bulunan çeşitli putlardan, hac ibadetinin kudsîyet ve temizliğini kaybettiğinden, Arap toplumunda bulunan hürler, mevali ve köleler olmak üzere üç sınıftan ve bunların kimlerden oluştuğundan ve toplumun temelini oluşturan aile ve aile yapısının özelliklerinden bahsedilmektedir. Üzerinde durulan başka bir konu ise asabiyettir. Kan bağına dayalı bir idareyi tanıyan asabiyetin temelini kabileyeye bağlı yaşam tarzı olduğunu söyleyen yazar, kişinin hayatını idame ettirebilmesi için kabilesine her açıdan bağlı olmak durumunda olduğunu ve bunun da asabiyeti doğurduğunu söylemektedir. Daha sonra asabiyetin temelini teşkil eden nesepten, toprağa verilen önemden, Araplarda yazı olarak kullanılan "müsned" ve Arap yazısından, sözlü kültürün genel özelliklerinden, sözlü kültürün şiir ve hitabete olan etkisinden söz edildikten sonra ilk vahiy ve ilk vahiy dönemindeki şartlar anlatılmaktadır. Burada Hz. Peygamber'in vahiy almadan önce inzivaya çekilmesinin aslında Arapların geleneklerinden biri olduğu, ancak pek çok iyi

hasletlerini kaybetmeleri gibi bunu da uygulamaz oldukları söylenmektedir. Toplumda varolan şirk ve putperestlik, zina, kumar, tefecilik, hırsızlık, yetim malı yeme, kadınlara değer vermeme, zulüm ve haksızlık gibi inanç ve davranışların Hz. Peygamber'i rahatsız ettiğine işaret eden yazar, bu durumun onu yalnızlığa ittiğini ve bu sebeple zaman zaman Hira'ya gittiğini vurgulamaktadır (s. 19-40). Daha sonra ilk vahyi alışı ve sonrasında Hz. Muhammed'in yaşadığı psikolojik halden bahsedilmekte, bu süreçte eşinin ve Varaka'nın telkinleri neticesinde kendisini toparladığı, gelen vahiylerle ne yapacağı konusunda bilgilendirildiği, görevinin insanları uyarmak olduğu ve bunu yaparken de herkesin güvendiği kişiliğini devam ettirmesi gerektiğini ve artık ilahi bir güçle destekleneceğini anladığı ifade edilmektedir. İlk vahiyle birlikte ilk tebliğin başladığı ve böylece ilk inananların ortaya çıktığı, gelişen şartlar çerçevesinde Hz. Muhammed'in artık kendisine inananları koruması ve bilinçli bir şekilde yönlendirmesi gerektiğini belirten yazar, Hz. Peygamber'in açıktan tebliğ emrinin gelmesiyle birlikte artık kitlesel olarak davet sürecinin başladığını söylemektedir. Yeni dinin getirdiği yenilikler üzerinde durulduktan sonra Kureys'in Hz. Muhammed'i vazgeçirmek adına yaptıkları faaliyetlerden söz edilmekte, müşriklerin baskı ve işkencelerine karşı Hz. Muhammed'in sabırlı ve kararlı bir tavır göstermekle birlikte Müslümanların maruz kaldığı zulüm ve işkencelere son derece üzüldüğünü ve bu sebeple dinlerini yaşayabilecekleri ve can güvenliğine sahip olabilecekleri bir yer olan Habeşistan'a gitmelerini tavsiye ettiğini belirtmektedir. Bu tavsiye üzerine gerçekleşen birinci ve ikinci Habeşistan hicretinden sonra Hz. Hamza ve Hz. Ömer'in Müslüman olmasıyla Hz. Muhammed'in ve İslam'ın güç kazandığını belirten yazar, daha sonra kabilesine karşı boykot uygulandığından ve iki büyük kaybı olan Ebû Talib ve eşi Hatice'nin vefatından sonra "korumasızlık içerisinde güvenilir bir yurt arayışı" olarak nitelendirdiği Taif yolculuğundan bahsetmektedir. Hz. Muhammed'in bütün olumsuzluklara rağmen yeni dini farklı kitlelere anlatmaktan vazgeçmediği, son bir yılda yaşadığı derin üzüntüler sonucu ümitsizlik ve belirsizlik içerisindeyken zaman ve mekân söz konusu olmaksızın Allah tarafından manen desteklendiği İsrâ ve Mi'rac olayının gerçekleştiği ve böylece kendisine inananlara sağlayamadığı güvenli bir ortamın müjdesinin verildiği ifade edilmektedir. Mi'rac'ın Hz. Muhammed'in maneviyatını yükselttiği, müminlerin imanını artırırken müşriklerin de düşmanlığını artırdığı belirtildikten sonra Akabe Görüşmeleri ve Yesrib'e göç umudunun ortaya çıktığı, neticede şiddetli sıcaklık ve zor şartlar altında 622'de Yesrib (Medine)'ye hicretin gerçekleştiği ifade edilmektedir (s. 40-73).

Eserin ikinci bölümü olan *Medine Yılları* başlığında ilk olarak, *Medine'deki İlk Yıllarda* cereyan eden bazı hadiseler yer verilmektedir. Yazar bunları: Mescid inşası, kardeşlik ve Medineliler/Vatandaşlık Antlaşması, Medine'de değişen doku ve denge, bir meydan okuma: ezan, yeni bir problem: nifak ve münafıklar,

dış tehditlere karşı önlemler: cihada izin, ilk seriyyeler ve gazveler şeklinde isimlendirdiği alt başlıklar halinde ele almaktadır. Daha sonra *İslamî Kimliğin Belirginleşmesi* başlığında kiblenin Kabe'ye çevrilmesi ve İslamî orucun farz kılınması, Kureyşle ilk hesaplaşma: Bedir Savaşı/Gazvesi, Bedir zaferi sonrası Mekke ve Medine'de hayat, Kaynukaoğulları Yahudilerinin antlaşmayı bozmaları ve Medine'den kovulmaları, Medine'de sükunet/hayatın normalleşmesi, Kureyş intikam peşinde: Uhud Savaşı/Gazvesi, Uhud sonrası Medine'de zor zamanlar: münafıklar, Rec'î ve Bi'rimaüne faciaları, Yahudi Nadiroğullarının Medine Sözleşmesi'ni çiğnemeleri ve kovulmaları, Hz. Muhammed'in özel hayatında ve Medine'de bazı gelişmeler, Benî Müstalik/Müreyysi Gazvesi, şer ittifakı karşısında Hendek/Ahzâb Gazvesi, Kureyzoğulları Yahudilerinin ihanetinin cezası, Hz. Muhammed'in dış tehditlere karşı tavrı: seriyyeler yılı, Kabe ziyareti (umre) isteği ve Hudeybiye Antlaşması, Hudeybiye Antlaşması'yla kazandığı güç ve itibar: İslam'a davet mektupları, Hayber Seferi, gecikmeli Kabe ziyareti: kaza umresi, Doğu Roma İmparatorluğu (Bizans) ile karşılaşması: Mûte Savaşı, Kureyş'in Hudeybiye Antlaşması'nı bozmaları karşısındaki tavrı, Mekke'nin fethi, Huneyn/Hevâzin ve Taif gazveleri ve fethedilmiş Mekke'den Medine'ye dönüşü konuları bilimsel gereklilikler göz önüne alınarak öz bir şekilde anlatılmaktadır. İkinci bölümün *Medine'de Yeni Ve Güçlü Dönemi* adını taşıyan son alt başlığında ise son seriyyeler ve heyetler halinde İslam'ı kabuller, tekrar Bizans'a karşı: Tebük Seferi, Tebük sonrası Arap kabile temsilcilerinin Medine'ye gelişleri: heyetler yılı, Mekke fethi sonrası ilk hac: Ebû Bekir'i hac emîri olarak görevlendirmesi, hac sonrası Medine'de bazı gelişmeler, ilk ve son hac ziyareti: Veda Haccı ve hutbesi, hac dönüşü hastalanması ve vefatı, vefatının ardından yaşananalar ve mirası konuları işlenmektedir. Ayrıca bu bölümde Yesrib (Medine) şehrinin, ilk mescidin, ilk ezanın, kible değişiminin, Arap Yarımadası'ndaki şehirlerin, Bedir Savaşı'nda iki tarafın konumunun, Uhud Savaşı'ndaki mevzilerin, Uhud Dağı'nın Hendek Savaşı'nın, Hudeybiye Seferi'ndeki güzergâhın, Hz. Peygamber'in mührünün ve Kopt hükümdarı Mukavkıs'ı İslam'a davet ettiği mektubun, Hayber Kalesi'nin, Mekke Fethi'nde Hz. Peygamber'in, Halid b. Velid'in, Zübeyr b. Avvam'ın ve Kays b. Sa'd'ın komutasındaki birliğin güzergâhının, Huneyn güzergâhının ve Tebük Seferi'nin güzergâhının temsili resimleri yer almaktadır (s. 74-166).

Yazar bu bölümde öncelikle hicret esnasında Medine'nin siyasi yapısından bahsetmektedir. Hz. Muhammed'in Medine'ye hicret ettiği sırada Medine bir şehir olmaktan çok küçük köylerin, çiftliklerin, kalelerin ve ekime elverişli tepelerin, kayaların ve taşlı toprakların bulunduğu verimli bir bölge olduğuna işaret eden yazar, şehirdeki nüfusun ağırlıklı olarak Araplar ve Yahudilerden oluştuğunu ifade etmektedir. Hz. Peygamber'in hicretten sonraki ilk faaliyetlerinden biri olan muâhât-kardeşleştirme uygulamasına aslında Arapların yabancı olmadıklarını söyleyen yazar, Hz. Muhammed'in bu uygulamasında acele etmediğini öncelikle

toplumu kaynaştırmak için bir mescit inşa ettiğini ve bu mescitte Ensar ve Muhacirle konuşmalar yaparak onları kaynaştırmaya ve eğitmeye çalıştığını belirtmektedir. Ayrıca Hz. Peygamber'in bu süreçte Medine'deki genel sosyal yapıyı bütün ayrıntılarıyla incelediğini, her grubu yakından tanımaya özen gösterdiğini ifade etmektedir. Yazara göre şartlar elverişli hale geldikten sonra muâhât uygulaması gerçekleştirilmiş, Ensar elindekileri Muhacirle paylaşmış, böylece Medineli Müslümanlar Akabe Biatleri'ndeki sözlerinde durmuşlar ve Hz. Peygamber'in uygulaması sayesinde kabile esasına dayalı kardeşlik anlayışı yerine din kardeşliği anlayışı tesis edilmiştir (s. 74-78).

Yazarın bu bölümde üzerinde durduğu bir diğer husus ise Hz. Peygamber'i dini açıdan bir Peygamber, siyasi açıdan ise Medinelilerin birbirine muhalif grupları arasında bir hakem olarak kabulü anlamına gelen Medine Vesikası/ Medineliler Sözleşmesi'dir. Bu bölümde dikkat çeken bir başka husus da yazarın başlık seçimindeki özgünlüğüdür. *Medine'de Değişen Doku ve Denge, Bir Meydan Okuma: Ezan, Yeni Bir Problem: Nifak ve Münafıklar, Dış Tehditlere Karşı Önlemler: Cihada İzin, İlk Seriyeler ve Gazveler, İslamî Kimliğin Belirginleşmesi, Kureyş'le İlk Hesaplaşma* vb. şeklinde isimlendirilen başlıklar, yazarın eserini geleneksel siyer yazıcılığından ayıran hususlardan biridir. Yazar, kiblenin Kâbe'ye çevrilmesini ve İslamî orucun farz kılınmasını, İslamî kimliğin belirginleşmesinin bir göstergesi olarak yorumlamaktadır (s. 88-91). "İslamî Oruç" tabiri de siyer kaynaklarında fazla rastlanılmayan önemli tabirlerden biridir.

Yazarın eserinde klasik siyer yazıcılığından ayrılan bazı yorumlara da rastlanmaktadır. Bunlardan birisi, ezanın bir meydan okuma olarak yorumlanmasıdır. Yazara göre Hz. Muhammed, Medine'de gün geçtikçe artan hâkim kişiliğine uygun olarak Müslümanlar için toplum nezdinde ayırt edici özellikler belirlemektedir. Bunlardan biri Müslümanlara namaz vakitlerinin haber verilmesi konusunda gündeme gelmiştir. Nitekim Hz. Peygamber, sosyal hayatı ve dokuyu etkileyecek özgün bir arayışa girmiş, namaz vaktini bekleyen Müslümanların işlerinden geri kalmamalarını, sonradan gelenlerin ise cemaati kaçırmamalarını sağlayacak bir yöntem arayışı başlatmıştır. Bu arayışın Medine döneminde olması da yazara göre manidardır. Çünkü Mekke döneminde Müslümanlar için böyle bir şey mümkün değildir. Müslümanlar toplu ve açıktan ibadet yapma imkânına Medine döneminde kavuştuklarından, böyle bir mesele ancak bu dönemde gündeme gelebilmiştir. Yine namaz vakitlerinin bildirilmesi konusunda kullanılacak yöntemin, Müslümanların şehirdeki müşrikler ve Yahudilerle tanrı ve peygamberlik konusunda girdiği tartışmalar düşünüldüğünde sözlü bir haykırışı gerekli kıldığı da vurgulanmaktadır. Yazara göre, neticede belirlenen yöntem ve ezan, İslam'ın bütün amacını ve esasını en veciz bir şekilde ortaya koymaktadır (s. 81-84).

Yazar zaman zaman olayın anlatımında oldukça sade ve bir o kadar da gerçekçi tasvirler yapmaktadır. Bunlardan birine kiblenin değişmesini emreden ayetler indiğinde yaşananların anlatıldığı kısımda rastlanılmaktadır. Yazar, söz konusu ayetler indiğinde yaşananları şu şekilde anlatmaktadır: “ *Bu ayet gelir gelmez Hz. Muhammed namazda olduğu halde yüzünü Kâbe’ye doğru çevirdi. Cemaat de safları ile beraber döndüler. Erkekler kadınların, kadınlar da erkeklerin yerine geldiler. Böylece namazın geri kalan rekâtları yeni kibleye doğru kılınmış oldu.*” (s. 89).

Yazar’ın Hz. Peygamber’in savaşlarını anlattığı kısımlarda ise olayların belli bir düzen ve sistem içerisinde aktarıldığı göze çarpmaktadır. Hz. Peygamber’in keşif ve istihbarat amaçlı gönderdiği seriyeler sayesinde Kureyş’in her adımından haberdar olduğunu söyleyen yazar, İslami kimliğin belirginleşmesine yön veren vahiylerin bir bir hayata geçirildiğini belirtmektedir. Hz. Peygamber’in Kureyş’e karşı mücadelesini en temelde bir güvenlik sorunu olarak ifade eden yazar, Hz. Peygamber’in bir türlü güvenlik sorunun aşamadığından bahsetmektedir (s. 91-92). Savaşları anlatırken de salt iki tarafın karşılaşması olarak değil, Hz. Peygamber’in savaş esnasında uyguladığı yöntem ve stratejiden de bahsedilmektedir. Bu bağlamda Hz. Peygamber’in istihbarata verdiği önem üzerinde durulmakta, savaşta aşırılıktan kaçınıldığına işaret edilmektedir. Klasik siyer kitaplarındaki Medine Dönemi anlatımının aksine yazarın eserinde ard arda gelen savaşlar yerine hayatın normal akışı içerisinde gerçekleşen birtakım olaylara da yer verilmektedir. Bu bağlamda Bedir Savaşı’ndan sonra Medine’de *Sükunet/Hayatın Normalleşmesi*, Uhud Savaşı’ndan sonra da *Hz. Muhammed’in Özel Hayatında ve Medine’de Bazı Gelişmeler* şeklinde başlıklar açılarak Hz. Peygamber’in Medine’de hayatının büyük bir kısmını savaşlarla geçirmedeği, her savaştan sonra hayatın bir süre normale döndüğü üzerinde durulmaktadır (s. 96-115). Bu da söz konusu eserin özgün yönlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Medine Dönemi’nde gerçekleşen başarılı savaşlardan sonra İslam ile şeref bulma söylemi/algısının İslam’ın yayılmasına katkı sağladığını ifade eden yazar, Hz. Muhammed’in ve Müslümanların artık Kureyş’i bir tehdit unsuru olarak görmediklerini belirtir. Hubeybiye Antlaşması’yla kazanılan güç sayesinde İslam’a davet mektupları gönderilmeye başlandığı, geciken umrenin de bir yıl sonra gerçekleştiği anlatıldıktan sonra Hayber üzerine yürüdüğünden bahsedilmektedir (s. 125-136). Anlatım esnasında dikkat çeken bir husus ise, yazarın Hz. Peygamber’in hayatını bir başlık altında çok yönlü olarak ele almasıdır. Örneğin: Hayber seferi ve ardından gerçekleşen çeşitli seriyeler ve kaza umresi sonucu Hz. Peygamber’in ve Müslümanların hayli yorulduklarını ifade eden yazar, Hz. Muhammed’in kaza umresi dönüşü bir müddet dinlenme ve sükunet içerisindeyken henüz 30 yaşında olan ilk kızı Zeynep’i kaybettiğini ve bir kez daha evlat acısı yaşadığını söyler (s. 137-140). Genel siyer yazıcılığında Hz.

Peygamber'in savaşları ve özel hayatı iki farklı alanmış gibi verilmekle birlikte yazarın söz konusu kitabında bu iki alan olması gerektiği gibi iç içe ve bir bütün halinde anlatılmaktadır. Bu sayede okuyucu eseri okurken Hz. Peygamber'in hayatındaki zorlukları daha iyi anlamakta, zaman zaman kazandığı başarılarla sevinirken zaman zaman da yaşadığı üzüntülerle üzülmektedir. Bu özellik kitabın başka bir özgün yönüdür denilebilir.

Çalışmanın üçüncü bölümü olan *Hz. Muhammed Döneminde Yaşanan Değişim: Onun Örnekliginde Hayata Geçirilen Kur'ânî Değerler* başlığında ise Hz. Peygamber'in vefat etmeden önce irâd ettiği Veda Hutbesi'nde tüm insanlığa hatırlattığı İslam'ın bazı buyruklarından hareketle, o dönemde yaşanan köklü değişim, insan onurunu merkeze koyan ve evrensel huzuru vaat eden ilkelerden bazılarına yer verilmektedir. Söz konusu ilkelerden bazıları şunlardır: şirk ve putperestlikten uzak durmak, asabiyet/kabile tutuculuğu ve ırkçılıktan uzak durmak, övünmemek ve kibirlenmemek, zulüm ve haksızlık yapmamak, kan davası gütmemek, kan dökmemek, şiddete başvurmamak, içki içmemek, kumar oynamamak, faiz alıp-vermemek, tefecilik yapmamak, zina ve fuhuşa yaklaşmamak, kehanet, büyü, sihir ve fala itibar etmemek, gasb, hırsızlık ve dolandırıcılık yapmamak, yetim malı yememek, kız çocuklarından utanmamak, kadınlara değer vermek, miras çarpıklığına vesile olmamak ve emanete hıyanet etmemek. Burada yazar Veda Hutbesi'ni merkeze alarak sıraladığı her ilkeyi Kur'an ayetlerini referans göstererek açıklamakta, Hz. Peygamber'in kendi hayatında söz konusu ilkeleri nasıl uyguladığına dair değerlendirmelerde bulunmaktadır. Yazarın bu kısımda verdiği bilgiler ve değerlendirmeleri, Hz. Peygamber'in Kur'an'ı hayatına nasıl uyguladığını ortaya koymasının yanında okuyucuya da hayatını bu ilkeler doğrultusunda devam ettirmesi noktasında yol göstermektedir. Söz konusu ilkelerin Hz. Peygamber'in hayatı boyunca uyguladığı ve gözettiği ilkeler olması da siyer boyutundan bakıldığında ayrıca önemlidir (s. 168-191).

Dördüncü olarak *Çeşitli Yönleriyle Hz. Muhammed* ele alınmıştır. Yazar burada peygamberliğinin yanında bir kul, insan, evlat, eř, baba ve dede, bir arkadaş, komşu, tacir, eğitimci, yönetici ve komutan olarak Hz. Muhammed'i tanıtmaktadır. Hz. Muhammed'in peygamber olmakla birlikte insan olmanın bireysel gerekliliklerinin tamamına muhatap oluşunu vurgulayan yazar, hayatın içinde ailesi ve toplumuyla iç içe canlı bir hayata sahip olması hasebiyle eř zamanlı olarak pek çok niteleme ve pozisyonu birlikte yaşadığını belirtmektedir. Kur'an'daki çeşitli ayetlere de atıflarda bulunan yazar, bu bölümde Hz. Peygamber'i çok yönlü anlatmakta ve tanıtmaktadır (s. 192-207).

Eser, *Siyer-i Nebi'de Kim Kimdir?*, *Siyer-i Nebi Kronolojisi ve Yararlanılan/Önerilen Seçki Kaynakça* ile sona ermiştir. *Siyer-i Nebi'de Kim kimdir?* başlıklı

bölümde Hz. Peygamber'in hayatında doğrudan ya da dolaylı etkileri olmuş yüz isim hakkında kısa bilgiler verilmiş ve bu isimlerin Hz. Peygamber'in hayatında ne gibi rol üstlendikleri ve etkilerinin ne şekilde olduğu üzerinde durulmuştur. *Siyer-i Nebî Kronolojisi*'nde yazar, Hz. Peygamber'in hayatını Mekke Yılları ve Medine Yılları şeklinde ayırarak önemli olayların tarihlerini ve olayları zikretmiştir. *Yararlanılan/Önerilen Seçki Kaynakça* isimli bölümde ise on dokuz Arapça, seksen altı Türkçe kaynağa künyeleriyle birlikte yer vermiştir (s. 208-239).

Yazar, yıllardır süren araştırmaları neticesinde ulaştığı bilgi birikimini ve bakış açısını eserinde yansıtmaya çalışmıştır. Hz. Peygamber'in hayatını sade ve anlaşılır bir dille, bilimsel kriterlerden taviz vermeyerek anlatan yazar, Hz. Peygamber'i bizzat siyerin merkezine koymuştur. Özellikle İslam öncesinin ele alındığı bölümde Hz. Peygamber merkezli anlatımı benimseyen yazar, siyeri hayatın günlük akışı içerisinde anlatmış, böylece anlatımda kopukluğun önüne geçilmiştir. Başlıklandırmalardaki özgün isimlendirmeler ve anlatımdaki konu bütünlüğünü güçlendiren yorumlar eserin değerini artırırken sık sık yer verilen görseller ve tablolar aracılığıyla zengin ve kalıcı bir anlatım inşa edilmiştir. Eserin Türkçe ve Arapça-Türkçe bakışimli iki versiyonu olması, aynı zamanda yazarın eserini diğer bazı dillere çevirme düşüncesinde olması eserin sadece Türkiye'de değil Arap dünyası başta olmak üzere çeşitli Avrupa ülkelerinde de dikkat çekeceği muhakkaktır. Tanıtımını hazırladığımız Prof. Dr. Eyup Baş'ın bu araştırması, siyer yazıcılığına yeni bir soluk getirmesi ve yoğun bir emeğin ürünü olması nedeniyle dikkate değer ve istifade edilmesi gereken bir çalışmadır.

Okan Uzunöz

(Uşak Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, İslam Tarihi Anabilim Dalı,
okan.uzunoz@usak.edu.tr, orcid.org/0000-0001-8295-5588)